

Cromos en català, una altra assignatura pendent

ANDREU BOSCH I RODOREDA (professor de la Universitat de Barcelona)

Dins la revista *Presència*, núm. 2060 (del 19 al 25 d'agost del 2011) llegíem el dossier d'Andreu Mas «De la xocolata a la consola», un reportatge sobre la passió pel colleccionisme de cromos i l'evolució «des que [els cromos] els regalaven les empreses xocolateres fins ara». Citava els àlbums de cromos educatius de Chocolates Torras, com ara *Cosmorama de Africa*, si bé jo recordo especialment *Panorama zoològic* (1975-1978), àlbum que encara conservo i amb el qual vaig descobrir Linné (Linneo, en el cromo) i una pila d'animals... Quantes rajoles de xocolata havíem de comprar per a enllestir la col·lecció! La llàstima era que, *naturalment*, eren àlbums en castellà, malgrat que l'empresa era de Banyoles i de Cornellà de Terri... Potser el meu article quedarà absorbit per l'enrenou de la sentència del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya sobre la immersió lingüística, una qüestió molt més seriosa i preocupant. Però hi ve a tomb. Serem un país normal, també, quan els infants puguin colleccionar cromos en català.

L'únic àlbum en català que recordo de quan era jovenet (ja no pas infant) és *West. L'Oest, la veritable història dels indis*, publicat per l'empresa italiana Panini i Cromo Crom, de Torroella de Montgrí (relació comercial que l'article d'Andreu Mas explica a bastament). Eren 400 cromos adhesius que repasaven d'una manera molt enriquidora les tribus nord-americanes i les guerres provocades pels descendents d'europeus occidentals... Recordo haver-ne acabat la col·lecció l'any 1983 i també haver felicitat el director de l'empresa per afavorir la normalització del català en aquest àmbit. De fet, l'àlbum comptava amb la col·laboració de la Direcció General de Política Lingüística i, en el pròleg, Miquel Strubell i Trueta, aleshores cap del Servei de Normalització de l'ús oficial de la llengua catalana, deia: «El català ha de ser emprat per a tota

mena de temes i en tota mena d'àmbits, des del sistema educatiu fins a les activitats comercials.» Llàstima que, malgrat el que Strubell anticipava, que «perquè el món dels infants catalans ha d'ésser objecte d'una acció preferent, la iniciativa de l'empresa Cromo Crom S. A. d'iniciar el que tots esperem que serà una sèrie d'àlbums en llengua catalana és doblement digna d'elogi», una flor no fa estiu i la cosa no va tenir continuïtat en l'empresa catalana, absorbida definitivament per Panini l'any 1986. Panini ni tan sols va optar, vint-i-cinc anys després, per l'edició en llengua catalana de l'àlbum de *Ratatouille* (2007), de Disney-Pixar, i això que la pel·lícula, que fou un èxit, va ser doblada al català, amb el suport de la Generalitat de Catalunya.

D'aleshores ençà, al marge dels àlbums de *l'Avui* dels anys vuitanta, conservo encara l'àlbum pòster dels personatges de la *Història de Catalunya* explicada per en *Dragui* de TV3, una col·lecció de 24 cromos adhesius que van aparèixer fa gairebé vint-i-cinc anys en els pastissos *Phoskitos*, en català! Després, haurem d'esperar fins al 2005 per a colleccionar un àlbum ben curiós, impulsat per Llet Nostra, sobre la *Cow Parade* a Barcelona l'any 2005: eren cromos d'una campanya solidària a través de l'exposició urbana de vaques de mida real, decorades i pintades per artistes de tot el món (també de catalans, com la vaca d'en Ferran Adrià), un àlbum que va coincidir amb la campanya promocional del *Cacau-llet* (ara, *Glop*) d'aquesta agrupació de cooperatives catalanes de la llet.

En el món de l'esport, els cromos de la *Liga BBVA*, també editats per Panini, constitueixen un altre monopoli del castellà. En català, comptem amb l'excepció futbolística de l'àlbum *Catalunya, porta del Mundial 82*, del diari *Avui*, amb el suport de la Direcció General de l'Esport i amb salutació del president Pujol. Va ser el primer d'una sèrie d'onze àlbums, més aviat per a un públic adult, editats amb el

patrocini de diversos departaments de la Generalitat de Catalunya. Després van venir *Catalunya. Paisatge, flora i vegetació* (1983), *Catalunya, el teu país. Història i cultura* (1984), *Catalunya, història de la pintura. Occident, I* (1984) i *II* (1985), *El món animal. Fauna, I: invertebrats* (1985) –que comptà amb el suport de la Diputació de Barcelona– i *Fauna II: vertebrats* (1986), *El món forestal* (1989), *El Modernisme a Barcelona* (1990) –patrocinat per l'Ajuntament de Barcelona, amb una salutació de Pasqual Maragall–, *Els aliments. Origen, manipulació i consum* (1992) i *Els bolets* (1993). I no vull oblidar l'àlbum *Arbres de Barcelona* (1983), editat pel Servei Municipal de Parcs i Jardins de l'Ajuntament de Barcelona, amb cromos de les seixanta espècies d'arbres dels carrers de Barcelona, amb dibuixos de Joma.

Tot plegat, un panorama força escàs. En el món dels cromos, com en el del cinema infantil en català en 3D, som certament a les beceroles... (amb la bona notícia del doblatge de *Les aventures de Tintín: el secret de l'Unicorn* de Spielberg, per primera vegada en 3D i en català, que també comptarà amb videojoc per a Nintendo 3DS, amb el suport del govern català). Ara que tenim tanta premsa nacional en català (*El Punt / Avui, Ara, El Periòdic, La Vanguardia...*), i, per fi, també d'esports, amb *El 9 esportiu*, ens convé un esforç (i valentia comercial) per recuperar l'art del lleure del *tengui* i el *falti* en català. ♦

